

I. BEVEZETÉS

KORTÁRSUNK, PROHÁSZKA OTTOKÁR (1858–1927)

Egy évszázad távolatában

E kötet Prohászka Ottokárnak, „Magyarország apostolának és tanítómesterének” (Apostolus et praeceptor Hungariae)¹ kíván emléket állítani, maradandó életművéből olyan témakörökre irányítva a figyelmet, amelyek egyúttal a mai kor okulására és épülésére is szolgálhatnak. Ha számot vetünk egyrészt a mi korunk eszmei és gyakorlati problémáival, másrészt azokkal a feladatokkal, amelyek Prohászka korában a társadalom erkölcsi-szellemi megújítása terén a kereszténység előtt állottak, kitűnik, hogy az egy évszázaddal ezelőtti és a mai nehézségek, továbbá az ezek megoldására irányuló kívánalmak döbbenetes hasonlóságokat mutatnak. Ez adja Prohászka mint klasszikus szellem örök időszerűségét, ez magyarázza a hozzá hasonló gondolkodóknak iránta megnyilvánuló meg-megújuló érdeklődését és tiszteletét, mint ahogy az eszmei ellenfeleknek életművével szemben tanúsított szívósan elutasító magatartását is.

A jelen kötet összeállítása során arra törekedtünk, hogy ebben a helyzetben lehetőleg egyszerre érzékeltessük Prohászka gondolatvilágának páratlan emelkedettségét, mindig a szentre, az értékekre, a lényegesre függeszkedő tekintetét, és egyúttal azt, amit ő „gyakorlati keresztény-

¹ Így hirdeti Prohászka Ottokár síremlékének felirata. A síremlék Orbán Antal budapesti szobrászművész alkotása, s a székesfehérvári Prohászka-emléktemplomban áll.

ségként” emlegetett és sürgetett: a puszta elméleten túllépő, az eleven élet alakításához hozzájáruló konkrét és hathatós fellépést, magatartást, állásfoglalást. Ezek után a kötet bizonyos értelemben magától állt össze. A mai kiadás számára természetes módon kínálkoztak Prohászkanak mindazok az írásai, amelyek az egy évszázaddal ezelőtti Szentév jegyében születtek, s amelyek kötetünk első részét képezik. A kötet második részét alkotják Prohászka Ottokárnak a Katolikus Nagygyűléseken elmondott nagyhatású, a keresztény megújulást célzó beszédei, amelyek szintén egy évszázada, 1900-ban vették kezdetüket.² Az itt tárgyaltaknak mintegy kiterjesztését jelentik a kötet harmadik fejezetében foglalt, bíráló és építő írások, amelyek a nemzetépítés szempontjából fogalmazznak meg fontos társadalmi problémákat a gyakorlati kereszténység számára. A kötet negyedik része végül olyan, eddig kiadatlan leveleket tartalmaz, amelyek Prohászkanak kora jeles személyiségeivel való kapcsolatát érzékeltetik. E levelekben szó esik számos olyan kérdésről, amelyet Prohászka műveiben is megtalálunk, s a levelezést olvasva némi képet kapunk arról, miként képviselte Prohászka személyes viszonyaiban is azt, amit műveiben és beszédeiben mindig hangoztatott. Így szeretnénk elősegíteni, hogy Prohászka segítségével ezredfordulónkat minél tudatosabban éljük át.

Ezredfordulón

A kereszténység kétezredik, s a magyar keresztény álam ezredik évfordulója páratlan ünnepet jelent, s egyben különleges alkalmat nyújt a számvetésre. II. János Pál pápa igen tudatosan készült a Szentév megünneplésére, a Nagy Jubileum tartalmának, szellemiségének világos felmutatá-

² Adriányi Gábor: Katolikus nagygyűlések Magyarországon, 1900–1943. Vigilia, 2000. 10. 739–746.; Hermann Egyed: A katolikus egyház története Magyarországon 1914-ig. Aurora, München, 1973. 497–504.; Gergely Jenő: A katolikus egyház története Magyarországon, 1919–1945. ELTE, Bp. 1997. 127–130.

sára, s ezért számos megnyilvánulásában foglalkozott behatóan és átfogóan ezekkel a gondolatokkal.

Már *Tertio millennio adveniente* kezdetű apostoli levelében megfogalmazta: a XX. század történései azt mutatják, hogy a világ minden eddigénél inkább megtisztulásra szorul.³ *Incarnationis mysterium* kezdetű bullájában az alábbiakra hívta föl a figyelmet: „Az új évezredbe lépés arra bátorítja a keresztény közösséget, hogy miközben hirdeti Isten Országát, a hitben tekintsen előre az új horizontra. E különleges alkalomból fakad az a kötelesség, hogy hűségesen és határozottan hivatkozzunk a II. Vatikáni Zsinat tanítására, mely az Egyház missziós elkötelezettségére új fényt derített, és figyelembe vette az evangelizáció mai követelményeit. A zsinaton az Egyház tudatosította magában misztériumát és apostoli feladatát, melyeket az Úr bízott rá. Ennek tudata kötelezi a hívők közösségét arra, hogy a világban éljenek, tudván, hogy ‘a Krisztusban megújítandó és Isten családjává átalakítandó emberi közösség lelkévé és kovászává’ kell válniuk.”⁴ Az 1999. év elején tartott kihallgatáson elmondott beszédében a pápa kihangsúlyozta: a hívek kötelessége, hogy a jobbítás szándékával tevékenyen részt vegyenek a közéletben.⁵ A Szentévet bezáró, *Novo millennio ineunte* kezdetű apostoli levelében pedig II. János Pál pápa az alábbi távlatokat jelölte ki: „’Duc in altum!’ (Evezz a mélyre! Lk 5,4) Ezek a szavak ma is visszhangoznak szívünkben, s arra ösztönöznek, hogy hálával emlékezzünk a múltra, szenvedéllyel éljük a jelent, és bizalommal nyíljunk meg a jövő előtt: ‘Jézus Krisztus ugyanaz tegnap, ma és mindörökké!’

³ *Tertio millennio adveniente* (1994. november 10.). Vö.: Mérleg, 1994/4. 363–365.

⁴ II. János Pál pápa a 2000. év Nagy Jubileumát meghirdető „*Incarnationis mysterium*” kezdetű bullája (1998. november 29.), 2. fej. Szent István Társulat, Budapest, 1999. 10–11. Ford.: Diós István. A szövegbeli idézet helye: „*Gaudium et spes*” kezdetű zsinati konstitúció, 40. fej.

⁵ Lásd: Mérleg, 1999/4. 363.

TARTALOMJEGYZÉK

I. Bevezetés. (F. Z.)	
Kortársunk, Prohászka Ottokár (1858–1927)	7
II. A Szentév.	
A Szentév	37
A Szentév szelleme	52
A magyar katolikus egyház kilencszázados jubileumának Janus-arca	62
Gondolatok a századvégi hódolatnak és a magyar katolicizmus kilencszáz éves jubileumának ünnepére.	
Tájékoztatásul	88
Orate Fratres!	90
A XIX. század élete	96
Ki a mi Istenünk?	103
Ki a mi igazi megváltónk?	110
Az új régi eszmék	119
Új morál	126
Keresztény szocializmus	134
Egyház és pápa	142
A hit a XIX. században	152
Nemzeti eszmények	159
Magyar szentek	166
Szent István	167
Szent Imre herceg	169
Szent László	172
Szent Erzsébet	175
Szent Margit	179
Magna Domia	182

III. Katolikus nagygyűlési beszédek	
Katolikus föladatok a tudománnyal szemben	187
A XX. század és a katolicizmus	199
A katolikus elvek érvényesítése	211
A világiak apostolkodása	221
Úri és női divatmorál	231
A kereszténység kultúrfeladatai	241
A modernizmus és keresztény katolicizmus	251
A keresztény erkölcs a kulturában	264
A hitetlen világ útjai Krisztushoz	283
Miért van szükség ma is a katolikus egyházra?	297
A katolicizmus ideáljai a katolikusok egységének alapjai	315
Katolikus orientáció a világháború után	331
Időszerű katolikus konstrukciók	340
IV. Gyakorlati kereszténység	357
A katolikusok teendői Magyarországon	359
Kultusz-kérdésekről	370
Erősebb katolicizmust	376
Érdekes tünet	380
Az általános választójogról	384
Vallásoktatás és modern szabadság	395
A házassági elválások ellen	400
A gyermekek erkölcsi neveléséről	415
A liberalizmus utópia	431
Mi az a szociális kérdés?	447
Gyakorlati kereszténység	468
A tulipán	478
Gróf Zichy Nándor	487
Intelligencia s az Oltáriszentség	497
Modern pünkösöd	511

V. Levelek.	
Prohászka Ottokár, a levélíró. (F. Z.)	523
Levelek	527
Concha Győzőnek (1-8)	527
Hegedüs Lórántnak (9)	531
Concha Gy. – Hegedüs L.-nak (10-11)	532
Ismeretlennek (12)	534
Brisits Frigyesztől (13)	535
Brisits Frigyesnek (14)	536
Reményik Sándortól (15)	536
Vass Józseftől (16)	537
Czettler Jenőnek (17)	540
Poós Rezsőnek (18)	540
Szőke Ágnes – A Székesfehérvári Egyházmegyei Hatóságának (19)	541
Poós Rezsőnek (20)	542
Császár Elemérnek (21)	542
Szily Kálmánnak (22)	542
Gergely Tódornak (23)	543
Vargha Gyulának (24)	543
Demeczky Mihálynének (25)	544
Zsilinszky Mihálynének (26-27)	544
Dirner Gusztávnének (28)	545
gr. Lónyai Sándornének (29)	545
Bársony Istvánnének (30)	546
Jegyzetek a levelekhez	549
A kötet írásainak eredeti megjelenése	565